Technokratas, kuris tapo kraštotyrininku

Kalbiname Utenos anykštėną, Anykščių Teresės Mikeliūnaitės kraštotyros draugijos narį Joną Sriubą, jau daugiau kaip du dešimtmečius renkantį medžiagą ir leidžiantį knygas apie gimtojo Anykščių krašto kaimus, jų praeitį.

Iš kairės Jonas Sriubas su Alvydu Bitinu, 2019 m.

– Esate gimęs Buivydų k. (Anykščių r.). Išvykęs gyventi į Uteną, nepamirštate gimtinės. Dažnai čia sugrįžtate, renkate medžiagą apie savo gimtąjį kraštą, statote paminklinius akmenis prie archeologinių senovės statinių bei Buivydų piliakalnio, organizuojate kraštiečių susitikimus, aktyviai dalyvaujate Anykščių Teresės Mikeliūnaitės kraštotyros draugijos veikloje. Kas Jus skatina tai daryti?

– Greitai slenkantis mūsų gyvenimas, nykstantys archeologiniai senovės statiniai, į praeitį nueinantys įvykiai, žmonės, kurių pasakojimų, prisiminimų, jeigu niekas neužrašys, visa tai dings praeities miglose. Pradžioje rinkau informaciją apie gimtojo Buivydų kaimo praeitį, archeologinius išlikusius statinius. Vėliau parengiau Anykščių r. gimtojo kaimo apylinkės 10 kaimų istorines apžvalgas ir jas išleidau atskiromis knygelėmis. Esu išleidęs ir du stambesnius leidinius: „Senovė ir Leliūnų valsčius“ ir „Senovė ir Skiemonių valsčius“. Šiose knygose surinkau medžiagą apie 160 kaimų, 10 piliakalnių, 18 buvusių dvarų, 12 senkapių ir kitų įvairių esamų bei buvusių objektų. Be to, esu išleidęs tokias knygeles, kaip „Buivydai istorijos sūkuriuose“, „Aukštaitijos kaimų praeities atspindžiai“. Į jas sudėjau istorijas, to laikmečio faktus, kurių jau niekas neatkurs, o tik apie juos bus galima rasti informaciją leidiniuose. Mano surinkta informacija susidomėjo kai kurie skaitytojai, ir tai buvo paskata darbuotis toliau. Knygelėje „Senovė ir Leliūnų valsčius“ aprašiau kaip kraštiečiai, 1863 m sukilėliai, sustabdė traktu važiavusį diližaną.

nukelta į 12 psl.

Technokratas, kuris tapo kraštotyrininku

atkelta iš 4 psl.

Per sulaikymą buvo nušauti du žmonės. Carinės Rusijos stražnikai-pareigūnai greitai sugaudė diližano užpuolikus ir juos ištrėmė į Sibirą. Vėliau beveik visi ištremtieji buvo paleisti ir grįžo į Lietuvą, išskyrus vieną buivydietį, Ignotą Š., kuriam nebuvo leista sugrįžti. Jis, gyvendamas Sibire, pasikeitė pavardę, sukūrė šeimą ir savo anūkams papasakojo, kad jis esąs lietuvis, ištremtas iš Lietuvos, priminė jiems ir savo buvusią pavardę. Mano straipsnį internete pamatę buivydiečio Ignoto Š. anūkai susirado Lietuvoje gyvenančius giminės, pradėjo su jais bendrauti, susirašinėti, skambinti vieni kitiems telefonu. Kraštotyros knygelėje „Jėgainės–vandens malūnai rytų Aukštaitijoje“ paminėjau daugiau negu 119 malūnų. Apie vieną malūną aprašiau, kaip potvynio metu jis buvo vandens sunaikintas. Mano pasakojimą apie sugriautą malūną perskaitė buvusio malūno savininko giminaitė. Ji susirado mane ir papildė rašomą giminės istoriją mano surinkta medžiaga. Taigi, dirbau ne veltui. Žmonės domisi mano išleistais leidiniais, trokšta juos įsigyti, o tai ir skatina mane toliau rinkti kraštotyros medžiagą.

– Jums teko dirbti Valstybinėje energetikos inspekcijoje vyresniuoju inžinieriumi inspektoriumi ir vykdėte valstybinę Ignalinos atominės elektrinės priežiūrą tuo metu, kai joje buvo modernizuojamos saugumo sistemos. Kokie Jūsų prisiminimai iš to meto?

– Kai dirbau Valstybinėje energetikos inspekcijoje (VEI), iš VĮ Ignalinos atominės elektrinės (IAE) buvo gautas pranešimas, kad išsikrovė daugybė akumuliatorių, bet tai buvo netiksliai išversta informacija, nes tuomet išsikrovė apie 11 proc. darbinių akumuliatorių, ir IAE veikė rezervinių akumuliatorių dėka. VE inspekcijoje buvo svarstoma, kurį specialistą pasiųsti, kad būtų nustatyta išsikrovimo priežastis bei nubausti apsileidėliai. Kažkaip netikėtai buvo pasirinkta mano kandidatūra, bet vienas vykti atsisakiau, tad su manimi vyko ir mano kolega. Kai nuvykome į IAE, mums aprodė darbinę ir rezervinę akumuliatorines, supažindino su jų elektrinėmis schemomis. Kuomet pradėjom gilintis į elektros schemas, mano kolega, supratęs, kad teks sudėtingus klausimus nagrinėti, po pietų išvyko namo, palikęs mane vieną išsiaiškinti akumuliatorių išsikrovimo priežastį. Per tris dienas išnagrinėjau elektros schemas ir nustačiau akumuliatorių išsikrovimo priežastį ir į aktą įrašiau tris reikalavimų punktus padėčiai tobulinti. Labai sunkiai, bet man pavyko įkalbėti elektros cecho viršininką padėti parašą ant akto dokumento, nes mano įrašytų punktų reikalavimams įgyvendinti reikėjo pakankamai daug lėšų. Palikęs Ignalinos atominės elektrinės specialistams surašyto akto antrinį egzempliorių, išvykau. Vėliau beveik kartą per mėnesį buvau kviečiamas į IAE dėl atliekamų rekonstruotų elektros įrenginių priėmimo eksploatacijai. Su komisija teko priimti robotų valdomas branduolinių atliekų ir panaudoto branduolinio kuro saugyklas, dvi dujines katilines, dujų stotį, seismines stotis ir daug kitų IAE rekonstruotų-įrengtų įrenginių. IAE dirbo aukštos kvalifikacijos specialistai. Tuo įsitikinau dalyvaudamas IAE centrinėje atestavimo komisijoje, kurioje buvo atestuojami vyr. inž. pavaduotojai eksploatacijai bei remontui, elektros ir TAI cechų viršininkai, jų pavaduotojai. Lankymuisi IAE reikėjo gauti leidimą, turėti slaptą įėjimo kodą bei praeiti kontrolės postus su paskirtais asmenimis, dalinai persirengti, užsimauti spec. kojines, apsiauti batus. Apžiūrinėjant IAE rekonstruotus įrenginius, mane stebėdavo du ginkluoti apsauginiukai. Išeinant iš apžiūrimų objektų reikėdavo pasitikrinti gautą spinduliuotę bei persirengti. IAE dar galėjo būti eksploatuojama, kadangi lyginant su kitomis atominėmis elektrinėmis, jai trūko tik apsauginio gaubto. IAE avariniam dujų nutekėjimui nusiurbti buvo įrengti siurbliai dujoms į požemius. Vienas žymus užsienio mokslininkas, susipažinęs su IAE, pasakė: „Kažin ar jie pasijus saugesni ją uždarę, kai užsienyje veikia žemesnio saugumo atominės elektrinės.“

– Dirbote ir Energetikų mokymo centre dėstytoju. Surinkote medžiagą ir išleidote knygelių, ir brošiūrų, skirtų elektrikams. Ar šie leidiniai dar yra aktualūs minėtos profesijos atstovams?

– Dirbant Valstybinėje energetikos inspekcijoje bei dėstytoju energetikų mokymo centre, verslo aljanse, saugos darbų garanto įmonėse tam, kad galėčiau pateikti naujoves, pristatyti mokslo pasiekimus klausytojų auditorijai, teko gilinti žinias universitete. Bėgant laikui, keitėsi norminių aktų reikalavimai. Pasikeitusios darbo sąlygos vertė publikuoti aktualias naujoves bei norminių aktų pasikeitimus. Šiandien, pasikeitus technologijai ir įrenginių konstrukcijoms, mano išleisti leidiniai dalinai paseno.

– Parašėte ir išleidote daugiau kaip 30 knygų ir brošiūrų. Kurie leidiniai Jums mielesni? Ar kraštotyros, ar Jūsų specialybės?

– Dirbdamas energetikos srityje, išleidau keletą leidinių. Kurį laiką lyg ir buvau atitrūkęs nuo energetikos, nes teko dirbti konstruktoriumi mokslinių tyrimų institute ir sukonstruoti bei išleisti į gamybą trijų paskirčių batonų kepimo krosnis. Dirbau ir mechanizmų techninės kontrolės meistru bei telecentre vyresn. elektromechaniku, kol vyr. inžinierius ėmė man siūlyti užimti statomos stoties vadovo pareigas. Medikams patarus, kad man užtenka „švintinis“, tapau Žemprojekto skyriaus elektrikų vadovu. Išėjęs į pensiją ir išleidęs „Senovė ir Leliūnų valsčius“, „Senovė ir Skiemonių valsčius“ bei kitas knygas, pastebėjau, kad skaitytojai domisi mano išleistais leidiniais. Supratimas, kad kraštotyros srityje atlieku naudingą visuomenei darbą, padarė šią sritį artima, miela mano širdžiai.

– Užrašėte prisiminimus apie savo tėvelį Antaną Sriubą – buvusį nagingą Anykščių krašto kalvį. Gal galite pasidalinti mintimis šia tema ?

– Mano tėvelis jaunystėje aktyviai užsiiminėjo kalvystės amatu, ir jam šis darbas sekėsi. Dažnai jam tekdavo dirbti po 12 ir daugiau valandų per parą. Tėvelis prie Miežintos upės pasistatė vandens jėgainę, įsirengė lentpjūvę ir žmonėms pjovė rąstus, lentas. Vėliau susimontavo audeklų vėlimo mašiną, krompliavimo stakles ir vėlė–krompliavo žmonėms atveztus audeklus. Čekio žemės darbus dirbo samdomas Avižienių dvarininko sūnus Ž. Vytas ir kiti. Užsidirbęs lėšų, tėvelis nusipirko dyzelinį variklį, susimontavo javų kuliamąją ir rudens, žiemos metu kūlė ūkininkams javus, taip išplėtė savo verslą. 1947–1948 m., sugedus variklio tepimo sistemos siurbliui, jis sugalvojo pakeisti variklio tepimo sistemą, panaudodamas variklio tepimui taškymo būdą. Tai buvo tėvelio išradimas. Gaila, kad išradimas liko nejformintas-nepaskelbtas. Mokslininkams prireikė daugiau nei 20 metų, kol jie sugalvojo ir išbandė šį tepimo būdą taikyti mažos galios variklyuose, o tėvelis jį sugalvojęs naudojo galingame variklyje. Prasidėjus Lietuvoje nacionalizacijai, 1948.11.29 tėvelis turimą techniką perdavė sukurtai kooperacijos draugijai ir joje dirbo samdomu darbuotoju, taip išvengdamas tremties.

– Teko girdėti, kad rašote Anykščių energetikos muziejaus istoriją. Kaip sekasi? Gal galite pasidalinti mintimis apie tai?

– Anykščių energetikos muziejų pradėjo kurti ilgametis Anykščių energetinės statybos generalinis viršininkas a. a. Alvydas Bitinas. Jam talkino P. Pagareckas. Muziejus buvo įkurtas šviesuolio, šios įmonės viršininko, Alvydo tėvelio a. a. Teodoro Bitino darbo kabinete. Numatyta muziejų praplėsti. Muziejuje gausu eksponatų – jų yra surinkta virš 800 vienetų. Svarbiausi iš jų: įmonės, įsteigtos Utenoje 1946.06.01, gamybinės veiklos istorija, joje dirbusių žmonių, vadovų vinjetės, ant T. Bitino kabineto sienų eksponuojamos statytų objektų nuotraukos. Daug fotografijų pagal temas chronologine tvarka yra sutalpintos albumuose. Muziejaus įkūrimo tikslas – viešinti, išsaugoti įmonės, turinčios virš 70 metų gamybinės veiklos praeitį, istoriją. Manau, kad muziejaus tikslas yra atskleisti visuomenei įmonės praeitį, o mano misija – paviešinti tai leidinyje.

Iš kairės Jonas Sriubas, Alvydas Bitinas ir Rimantas P. Vanagas, 2019 m.

Tauno Bito T.Bai asmenl.

– Kas Jūs esate dabar pirmiau technokratas ar kraštotyrininkas?

– Dirbant energetikos srityje, gyvenimas bei darbo sąlygos gal ir pritaikė man technokrato vardą, o gal buvau panašus į jį? Kraštotyra susidomėjau sužinojęs, kad 1285 m. vykusiose Lietuvos didikų vestuvėse buvo išžudyta virš 100 jų dalyvių. Manoma, kad tai įvyko rūmuose, kurie kadaise stovėjo prie Buivydų piliakalnio. Šio fakto patvirtinimui reikalinga atlikti palaidotų palaikų tyrimus. Va taip netikėtai pradėjau rinkti medžiagą apie gimtąsias vietas ir parašiau bei išleidau pirmuosius kraštotyros leidinius. Išėjęs į užtarnautą poilsį, dar aktyviau įsijungiau į kraštotyros veiklą.

Šiuo metu turiu tikslą – užbaigti leidinį apie Anykščių energetikos muziejų. Esu visiškai atsidavęs kraštotyros veiklai, technokratas jau praeityje.

ŠILELIS